Мені тринадцять років. Наше село зараз же за Дніпром. На нас кажуть через це — задніпряни. Влітку ходить пором, а як Дніпро і Конка замерзнуть, тоді шляхи кращають, всі села їздять до родичів та до кумів у гості. А ми, школярі, набираємо взимку свіжих знань у голову. Процес науки відбувався раніше, за мирного часу, коли фашисти сиділи тихо в себе дома і не лізли на нашу квітучу Радянську Україну з кривавими ножами.

Учитель сказав усе записувати під час війни, а сам пішов на фронт. Потім зберемося, хто живий залишиться, прочитаємо зшитки. Нічого не загубиться для історії, як воно було.

От я й записую все для науки й історії до мого нового блокнота.

Наше село нараховує п’ятдесят одну хату. Місце неабияке, історичне. Мені особисто казав дід Дем’ян, коли ми з ним пасли колгоспну череду. Люди наші кріпкі і високі, як дуби. Не поступляться нікому й на крок, дуже горді та благородні. Діда Дем’яна били гітлерівці аж з двох автоматів, проте він не впав на вулиці, а пішов до хати і вмер на лаві.

Мене особисто звуть Іван, на прізвище Шевченко. Мені подобається таке прізвище. А оце ось так я підписуюсь — риска в риску, як мій старший брат Грицько. Сержант Григорій Шевченко,— це я за нього розписався. Я на брата схожий і з обличчя, тільки звуся досі "мамин мізинчик", бо я ніяк не росту. Вже мені тринадцятий минає, а ніхто більше десяти років не дає.

Мій тато в партизанах. Він голова нашого колгоспу. Сестра Ганнуся в Червоній Армії — виносить з бою поранених, котрі не можуть самі ходити. Маму й нерідного діда нашого розстріляно в яру коло провалля. Я живу тепер сам. Всю одежу фашисти пограбували, то я сплю в печі або ще де-небудь. Батько наказав стерегти хату. У мене є собака, тільки

він удень од фашистів ховається, а вночі прибігає. Стріляли й на нього з револьвера, ногу перебили.

На все наше село я тепер один українець. Людей зовсім не лишилось — самі німці. Вони зробили собі з нашого села фортецю. Обплели всі яри дротом. Горби перекопали рівчаками. Понасипали снігові кучугури, полили водою, щоб стала крига. Позакладали міни. В хатах викопали глибокі ями, повкривали товстими дубами, ще й залізом. Живуть під землею, як кроти, надвір зовсім не виходять. Де сплять, там і паскудять. Некультурність їхня вражає людину.

Геть-чисто всіх людей із села вигнано. Дідів і бабів, які не могли ходити, замкнули до клуні і там видушили на смерть. Хату ланкової Дарини, що коло спаленої верби, призначили для найкращих дівчат, котрі мусять пити горілку й танцювати з німцями. Наші бойові дівчата, які не встигли втекти з села, не підкорилися фашистам. Про це я вирішив написати окремий блокнот. Як вони захопили німецьку зброю, навіть гранати,— і дали такий історичний бій в нашому селі, що фашисти мусили розбивати Даринину хату просто з гармат. Я сам був за близького свідка і навіть носив для бою воду з криниці. Кінець процесу я не застав, бо дівчата мене прогнали, обвинувачували, що я малий.

В тій хаті тепер ніхто не живе, вона вся розвалена і стоїть пусткою. Я там іноді переховуюсь. Спочатку було страшно, а тепер нічого. Я зробив під хатою у погребі для себе червоний куток, там по стінах наші рідні люди — і Ленін, і Тарас Шевченко. Я на них дивлюся і бачу по їхніх очах, що ми переможемо фашистів неодмінно.

Фашисти дурні. Думають, що вони самі і нікого поблизу немає. А я є, нехай пробують знайти. Я живу тихо, як миша. Можу непомітно вилізти з села і прийти потім назад через усі міни. Ні одна соломинка не ворухнеться. Коли треба — я можу одразу зробитися як кущ сухого бур’яну. Або як купка сіна. А ще можу стати як гілка глоду, коли на неї ото сніг нападає. Цілий день так просиджу і не ворухнуся. Називається — маскування.

У мене є повна діжка патронів. І міни сховані під снігом. І свій власний автомат, який я взяв з німецької машини. Ручні гранати і ракети я тримаю по різних схованках, щоб завжди були під рукою. Вночі я ходжу з револьвером і автоматом, тоді ніхто не скаже, що я малий. Стережу.

Наше село дуже красиве і видатне. Воно стоїть на белебні. Хто не їде здалеку — той бачить нас на горі. Я пам’ятаю, коли я був зовсім малий, у нас одна кінокартина знімалася, і грузини приїздили в гості до колгоспу, і навіть письменники у нас в школі виступали і танцювали з учительками, потім співали народних пісень. Я тільки забув їхні прізвища, дуже відомі.

Я ніколи не помирюся з фашистами. Цих проклятих душогубів я нищитиму до останнього. Я, між іншим, склав про них сатиричного вірша. Не хочу тут записувати, бо ще бракує однієї рими. Наприклад, до слова "мерзотники" підходить — "б’ють кіннотники", а мені треба, щоб били танкісти.

Кортить прочитати газету, щоб бути в курсі світової політики. Коли ото наш літак часом пролітає,— то я аж прошу його скинути мені друковане слово більшовицької правди. Мабуть, він не знає, що я тут. У мене є "Кобзар" Тараса Шевченка. А я сам — із Шевченків, тільки Іван. От я постановив собі вивчити між ділом "Кобзар" весь напам’ять. Коли мене паразити візьмуть вішати, я буду їм уголос читати слова батька Тараса. Це мені видиться така моя смерть на крайній випадок.

У моєму "Кобзарі" бракує кількох сторінок. Це я тут запишу, може, хто признається до тієї жінки, що висить у нас серед села на тополі. Справа була так. Чужа стара жінка пригнала до нас на цей бік Дніпра корови з далекого колгоспу, щоб їх там не захопили окупанти. А фашисти саме наскочили з іншого боку, і жінка од нас далі не вийшла. Поставили її германи на воза, зігнали до неї село і кажуть пізнавати. А люди штовхають одне одного — "коли признаємо, що чужа,—

повісять..." І всі ми сказали, що жінка наша, он тамечки вона живе, пустіть її з воза на землю, не треба її вішати. Та не помогло...

А сама жінка не виправдується, не проситься, дивиться десь угору — поверх гітлерівців, поверх хат, далеко-далеко, як сліпа. Я коло неї стояв і все бачив. Тільки такі слова сказала: "Рости, рости, тополенько, все вгору та вгору..." Це вона з "Кобзаря". А коли їй накинули зашморг на шию — вимовила: "Сину!" Офіцер витяг у неї з торби книгу "Кобзар" і закричав як скажений: "Інтелігенціон!", і тоді сам видер з "Кобзаря" кілька сторінок, підпалив запальничкою і пік їй руки. Тепер жінка другий місяць уже висить на тополі. А маму й діда за неї розстріляно в яру. А людей із села всіх вигнали. А я вчу тієї жінки "Кобзар" напам’ять увесь...

Я з фашистами-окупантами ніколи не помирюся. Доки всі вони не лежатимуть мертві! Коли стає страшно жити серед них, я йду до повішеної жінки, змітаю сніг їй з очей і дивлюся. Мені тоді гарячіше на душі. І я гукаю: "Кари катам, кари!" Я їм вночі пускаю ракети просто в вікна. Перетинаю дроти, по яких вони розмовляють. Переставляю їхні міни на ті стежки, де вони самі ходять. Аж трусяться, коли їм треба перебігти з хати в хату. Я ще поливаю крізь дірочку їхній харч гасом, проколюю колеса на машинах та на мотоциклах, схованих по клунях. А як коли — кидаю під самі двері гранату. їм страшно, вони скоро показяться. Ото вночі як вискочать з усіх хат та як зачнуть смалити з автоматів! Це — щоб мене налякати. А я тільки гукаю: "Кари катам, кари!"

Я вирішив не давати їм пощади. Геть, проклята німото, з нашої землі! Читаю "Кобзаря" і бачу, як сонце сходить, і мама мене гладить по голові, і я сам, як Тарас Шевченко, знову живу на землі серед своїх людей...